

A regionális egyenlőtlenségek munkaerő-piaci manifesztálódása

Összefoglalás

A tanulmány célja, hogy empirikus tényekre alapozva felvázolja a regionális különbségeket a munkaerőpiac vonatkozásában. A bemutatásra kerülő vizsgálat-rész - mely egy komplex kutatás egyik komponense csupán - törekvése az volt, hogy felfedje a leendő pályakezdő fiatalok munkavállalásához rendelkezésre álló információk mennyiségét és minőségét, valamint az elvárásaikat, kiegészítve a már munkaerőpiacon jelenlevők ismereteinek feltérképezésével. A kutatás arra a feltételezésre épült, hogy a munkaerőpiacon meglevő jelentős térségi különbségek, és azok változatlansága a tájékozottságban és az elvárásokban is szigorúan leképeződnek, de mindez csak részben nyert megerősítést. A vizsgálat rámutatott, hogy a megkérdezettek túlzott munkaerőpiaci elvárásokkal bírnak, nincsenek felkészülve egy esetleges munkanélküliségi állapotra, ugyanakkor a válaszadók között véleménykülönbség van, a regionális elhelyezkedés szempontjából. Valamint feltárult, hogy a munkaerőpiac kínálati oldalának szereplői többnyire ismerik a munkanélküliség nagyságát, szembetűnő azonban, hogy a megkérdezettek fele nem járatos a munkaerő-piaci intézmények tekintetében. A tájegységek válaszai

között nem volt szignifikáns eltérés. Ezek az eredmények nagy arányban tükrözik a szakirodalomban kifejtett régiós és területi munkaerő-piaci különbségeket.

Kulcsszavak: regionális egyenlőtlenségek, stratégiai tervezés, társadalmi differenciák

Elméleti háttér

Magyarországon a munkanélküliség a 90-es években kezdett megjelenni, és jelenleg meghaladja a 8%-os mértéket. A rendszerváltás idején lezajlott gazdasági átalakulás szükségszerűen maga után vonta a társadalom átalakulását is. Új társadalmi csoportok jelentek meg, mint például a munkanélküliek és hajléktalanok. A kezdeti néhány tízezres nyilvántartott munkanélküliség 700 ezer körüli (1993. február) nagyságrendjével európai csúcsot ért el. 1990-ben a munkanélküliségi ráta 2,7%-os aránya európai viszonylatban alacsonynak számított, a megyék között azonban már akkor is jelentős eltérések mutatkoztak. A munkanélküliek 10%-át a pályakezdők alkották, a 90-es évek első felében számuk két és félszer olyan gyorsan emelkedett, mint az összes munkanélküli száma. Ennek oka az volt, hogy az ország sajátos demográfiai adottságaiból adódóan évente 150-160 ezer fiatal került ki az iskolákból és lépett be a mun-

kaerőpiacra. A munkahelyek megszűnésének folyamatában különösen érintett területnek számított az ország észak-keleti ipari vidéke, ahol egy-egy üzem bezárásával ezrek munkaviszonya szűnt meg egyik napról a másikra. Sajnos az iparban állástalanná váltak számára a mezőgazdaság sem jelentett megoldást, mert ezen a területen is szintén jelentős mértékű létszámcsökkenés ment végbe. Éppen ezért az Antall-kormány idején, 1990-ben a gazdaságpolitika középpontjában az egyensúly biztosítása és az infláció megfékezése állt. Négy éves gazdaságpolitikai akcióprogramjuk az antiinflációs fellépésnek biztosított prioritást a munkanélküliség megelőzésével szemben. Intézkedéseik között szerepelt a tudatos munkaerő-kínálat csökkentése, amelynek egyik módját a korengedményes nyugdíjazásban látták, illetve az előnyugdíjazás rendszerének bevezetésében. Ennek eredményeként 1991 és 1994 között, több mint 100 ezer ember mehetett a nyugdíjkorhatár betöltése előtt nyugdíjba. További intézkedéseik a rokkantnyugdíjazási és a segélyezési rendszer kiépítése volt, a Gyed és a Gyes bevezetése, továbbá a kínálatot mérsékelte a fiatalok tanulmányi idejének meghosszabbítása is. A munkanélküliek aránya a gazdaságilag aktív népességhez viszonyítva 1992-re 10% fölé emelkedett, az aktív keresők aránya 10%-kal visszaesett, míg a nyugdíjasok és járadékosok létszáma 20%-kal nőtt. 1990 és 1993 között a férfiak inaktivitási rátája 80,3%-ról 68,4%-ra, a nőké 62,2%-ról 52,8%-ra csökkent. A 12 hónapnál hosszabb időt munka-

nélkülüként töltők aránya két év alatt – 1992 és 1994 között – 21%-ról 46%-ra emelkedett a munkanélküliek között. Ebben az időszakban különösen magas munkanélküliséggel sújtott területnek számított az ország északi és észak-keleti térsége, ahol a hivatalosan nyilvánított munkanélküliségi arány tartósan 20% körüli volt. Az átlaghoz viszonyítva kiugróan magas arányt mutattak ki Szabolcs-Szatmár-Bereg (5%), Borsod-Abaúj-Zemplén (3,5%) és Hajdú-Bihar megyében (3,3%). Ezzel szemben a nyugat-dunántúli térségben – Győr-Moson-Sopron, Zala és Vas megyékben – 2% alatt maradt a munkanélküliségi ráta. A munkanélküliség területi megoszlása tekintetében, a rendszerváltás óta alig történt változás.

Ez idő tájt a településközi kapcsolatok átalakultak, új növekedési pólusok és depressziós övezetek jelentek meg. A társadalom válaszai a gazdasági kihívásokra igen sokrétűek voltak (Csete, 2005). A transzformáció legfontosabb következménye az egyenlőtlenségek növekedése volt, melyek legélesebben a jövedelmi különbségek és az életkörülmények területén mutatkoztak be. A társadalmi és gazdasági differenciák alapjaiban változtatták meg az ország térszerkezetét. Közismertek ma már a nyugat-kelet, főváros-vidék, város-falu dichotómiák, s az is, hogy mindezek együtt teszik igazán mozaikossá Magyarország területi térképét (Rechnitzer, 2005). A korábbi kutatásokat áttekintve nyilvánvalónak tűnt, hogy a munkaerőpiaci szerepvállalás alakulásának különböző fázisairól igen sok ismeret áll ren-

delkezésre. A regionális kutatásokat véve górcső alá, közkeletű az a tény is, hogy a területi különbségek nem csökkentek az új évezred elejére. Leszakadtak az alföldi és észak-magyarországi térségek, s megtartották vezető helyzetüket az innovációs tengely mentén elhelyezkedő nyugati területek. Ennek következtében nem konvergáltak egymáshoz az ország térségei, hanem divergáltak, azaz divatos szóval élve a kohézió, a térségi összetartozás gyengült az országban.

A jelentős területi különbségek a munkaerőpiacra is jellemzőek, a munkanélküliség területi megoszlása tekintetében. A területi egyenlőtlenségek a regionális tudomány elképzelése szerint a gazdasági és társadalmi fejlődés természetes velejárójaként foghatók fel. (Enyedi, 1993) elgondolása alapján az egyenlőtlenségek kialakulása mögött a gazdaság maximális hatékonyságra való törekvése is áll, tehát az egyenlőtlenségek abból is keletkeznek, hogy a gazdaság optimális elhelyezkedését keresi. A területi egyenlőtlenségek csak akkor igényelnek beavatkozást, ha esélyegyenlőtlenségek alakulnak ki, azaz az adott területen élők másokhoz képest tartósan rosszabb megélhetési, kulturális, karrierépítési és más esélyek közé kerülnek (Sarudi, 2003). Az Európai Unió egyik legfőbb célja az eltérő fejlettségű területek egymáshoz közelítése, melynek érvényesítésére aktív struktúrapolitikát érvényesít. Ennek érdekében, előtérbe került az elmaradt régiók fejlődésének és alkalmazkodásának elősegítése; az ipar hanyatlása által érintett régiók, kisebb térségek átalakítása; valamint a

hosszú távú munkanélküliség leküzdése. Az unió ezekre a célokra strukturális alapokat működtet. Magyarországon a rendszerváltást követő években nagymértékben megnövekedtek a gazdasági fejlődésben, a foglalkoztatásban és a munkanélküliségben meglévő területi különbségek a megyék, a régiók, illetve a különböző településtípusok között. Erős polarizáció zajlik, amelynek következménye az ország kettészakadása a viszonylag fejlett központi és nyugat-dunántúli régiókra, illetve a dél-dunántúli, alföldi és észak-magyarországi régiók csoportjára.

A vizsgált magyar adatok tanúsága szerint a közép-magyarországi régió, illetve ezen belül a főváros meghatározó súlya tovább nőtt (Rechnitzer, 2005, Nemes Nagy, 2005). A regionális különbségek megszerezése Rechnitzer (2005) nyomán az alábbiak szerint történik. A főváros és a vidék különbségei kiéleződtek és kiterjedtek a tudás, a fejlesztés, a gazdaság új vezető szektorainak jelenlétére is. Gazdasági adatok szerint a működő tőke minden második forintja a kilencvenes évek folyamán Budapesten került befektetésre. A kutatás és a fejlesztés területi koncentrációja sem mérséklődött, és az új gazdasági szektorként meghatározott pénzügyi szolgáltatások (bankok és biztosítótársaságok) vezetősége szintén a fővárosra telepítette székhelyét. A nyugat és a kelet közötti különbségek is felszínre kerültek, oly módon, hogy azok a térségek, amelyek közelebb vannak a nagy európai központokhoz, s azokat gyorsabban elérhetik, potenciálisan kedvezőbb helyzet-

be kerültek a fejlesztés szempontjából. Mindez igaz a munkaerőpiacra is. A munkanélküliség országon belüli regionális különbségeit vizsgálva alapvető sajátosságokkal találkozunk (Csete, 2005; Rechnitzer, 2005; Schwertner, 2002; Vajsz – Pummer, 2004) mint:

a stabilitás a térségi különbségekben. A hazai munkaerőpiac regionális folyamatait az állandóság, a stabil megosztó dimenziók jelenléte jellemzi. 1990-től folyamatosan nyomon követve a hazai munkanélküliség változását megállapítható, hogy sem a régiók, sem a megyék, de a munkaerő-piaci körzetek szintjén sem történt jelentős relatív elmozdulás. Az 1991. év végén ismert térségi különbségek tovább konzerválódtak. A legkedvezőbb helyzetűek a nagyvárosok, valamint a Nyugat-Dunántúl és turisztikai jelentőséggel bíró területek. A munkanélküliség által leginkább érintett körzetek az ország észak-keleti és keleti tájain összefüggő térségeket alkotnak, míg az Alföld többi részén, illetve a Dunántúlon szétszórta helyezkednek el.

a nyugat-kelet irányú dualizmus. Az ország nyugati és keleti részei közötti különbség nem új keletű. Több évszázados, számos történelmi okkal magyarázható területi egyenlőtlenségről van szó, ami mögött jelentős természetföldrajzi sajátosságok is meghúzódnak. A statisztikailag leírható infrastrukturális és társadalmi mutatók egyöntetűen utalnak a keleti országrész relatív elmaradottságára, a fejlettebb Dunántúlhoz viszonyítva.

a fordított irányú összefüggés a település nagyság és a munkanélküliség mértéke között. A munkanélküliség kez-

detétől megfigyelhető a két alapvető településtípus: a városok és falvak közötti esélykülönbség. A falusi munkanélküliségi ráta kétszerese a városokban regisztrálnak. Ennek alapvető oka, hogy a falvak jelentős része a korábbi évtizedekben is munkahelyhiányos térségnek számított. A falusi munkanélküliek feltehetően nagyobbik része a korábban ingázók köréből került ki. Ugyanakkor jelentősen megnőtt az agrár-munkanélküliség is. Megállapítható, hogy minél kisebb egy település, annál nagyobb a munkanélküliség mértéke.

A kutatás paraméterei

Az elméleti háttér munkaerőpiacra fókuszált megismerése és strukturálása alapján kirajzolódott a kutatási cél: megvizsgálni azt, hogy a különböző korú, végzettségű, munkaerő-piaci státuszú, jelenlegi és jövőbeli munkavállalók mennyire tájékozottak és milyen elvárásaik vannak a munkaerőpiacot illetően, figyelembe véve a regionális sajátosságokat. A vizsgálati mintát a munkaerőpiac kínálati oldalának képviselői alkották: jelenlegi munkavállalók, a jövőbeli munkavállalók (2 korosztályban is: középiskolások és főiskolások, illetve egyetemi hallgatók) és a pillanatnyilag munkanélküliek. Iskolai végzettség szerinti megoszlásban felső- és középfokú végzettségűek képezték a megkérdezettek sokaságát. Az alkalmazott vizsgálati módszer a kérdőíves felmérés (1079 db) volt. A mintavétel országos szintű, nemek és területi elhelyezkedés (Kelet-Magyarország, Közép-Magyarország,

Nyugat-Magyarország) szempontjából reprezentatívnek számít. A kutatás a kezdeti időszakban a munkával kapcsolatos elvárásoknak az elemzésére irányult. A magyar munkaerőpiacot jellemző strukturális (területi és szakmai) munkanélküliség miatt feltételeztük, hogy az elhelyezkedéssel kapcsolatos elvárásokban lesznek regionális és szakmák szerinti különbségek. Feltételeztük továbbá, hogy a középiskolások és a főiskolai hallgatók elképzelései reálisak a munkaerőpiacot illetően. Az eredmények nyilvánvalóvá tették a munkaerő-piaci információk jelentőségét, ezért vizsgálatunkat a középiskolások, a főiskolai hallgatók és a munkavállalók körében folytattuk, hogy feltárjuk munkaerőpiaccal kapcsolatos tájékozottságot.

Feltételeztük, hogy a környezetükben gyakran előforduló munkanélküli személyek megléte miatt, mind a tanulók és hallgatók, mind a munkavállalók ismerik a hazai munkanélküliség jellemzőit, regionális elhelyezkedéstől függetlenül. 2009-ben a regionális különbségeket figyelembe véve mértük fel a fiatalabb korosztály, a középiskolások munkaerő-piaci ismereteit, 7 különböző városban, 25-25 kérdőívvel, melyből 143 db volt értékelhető, továbbá hazai egyetemi hallgatók munkaerő-piaci tájékozottságát (100 fő). 2010-ben a vizsgálat fókuszát olyan felsőoktatási hallgatókra is kiszélesítettük, akik a környező országok magyarlakta településeiről érkeztek Magyarországra. Az ő felmérésük (114 fő) a munkaerőpiac ismeretén és elvárásainon kívül kiegészült a pályaválasztás motivációinak feltárásával is.

A jövő munkavállalói mellett, lényeges volt a jelenleg a munkaerőpiacon levő, gazdaságilag aktív népesség vizsgálata is a munkaerőpiac ismerete szempontjából, mely 2010-ben történt meg, országos szinten, 300 fővel. A minta nemek és korcsoportok szerinti összetétele reprezentatív. Az eddigi kutatási eredmények nyilvánvalóvá tették, hogy a munkaerőpiac különböző szereplői között jelentős ismeretbeli differenciák vannak. A kínálati oldal résztvevőinek és a regionális eloszlás szintetizálásaként 2012-ben az ország egyik legnagyobb munkanélküliséggel rendelkező településén (Gönc, Borsod-Abaúj-Zemplén megye) végeztünk kérdőíves felmérést 150 tanulóval, 100 fő foglalkoztatottal és 100 fő munkanélkülivel. Időközben a Z generáció is megérkezett a felsőoktatásba, ezért a munkaerőpiac ismeretét és elvárásait egy 2016-os felméréssel is kiegészítettük (72 fő). A kutatás szemléletét tekintve a folyamatosságot kísérte meg megragadni. Megállapítható, hogy kapott eredmények elfogadható valószínűséggel tükrözik a vizsgált csoportok jellemzőit.

A vizsgálati eredmények

Az elhelyezkedéssel kapcsolatos elképzelések

A munkaerőpiac oldaláról megvalósuló foglalkoztathatóság (Watts, 2006), az egyén karriertervezése (Powell, 1995), és az új generáció munkavállalói attitűdjének (Martin – Schmidt, 2010). együttes vizsgálata kialakította a következő kutatási feladatot. Eltérés mutatko-

zik a minta résztvevői között a várható elhelyezkedés idejét tekintve. Félévtől hosszabb elhelyezkedésre kevesen számítanak a hallgatók közül. A vizsgálatnak ez a része kiterjedt a jelenleg munkavállalói státuszban levő felnőttekre is, oly módon megfogalmazva a kérdésfeltevést, hogy mit tennének, ha munkanélküliek lennének. A megkérdezett munkavállalók (300 fő gazdaságilag aktív fő, mely minta reprezentatívnak tekinthető a nők és a férfiak aránya, valamint a korcsoportos megoszlás alapján) is túlzott optimizmusról tettek tanúbizonyságot, mikor a munkakeresés időtartamát tekintve egy esetleges munkanélküliség esetén (8%) egy hónap hosszúságúnak ítélték meg. 69%-uk úgy gondolta, hogy 2-3 hónapon belül el tud majd helyezkedni, és csupán az egynegyedük (23%) készül arra, hogy mindez 6 hónapot is igénybe vehet. Senki sem gondolta úgy, hogy egy évig is eltarthat a munkakeresés, pedig az általános munkaerő-piaci tapasztalatok szerint ez elég gyakori. Nagyon pozitív, hogy a megkérdezettek közel fele (47%) továbbtanulna az esetleges munkanélküliség esetén. A kelet-magyarországi válaszadók bárhol elhelyezkednének, ahol kapnak munkát, ezzel szemben a budapesti válaszadók leginkább a szakterületükön szeretnének munkát találni. A kelet-magyarországiak hosszabb elhelyezkedési idővel kalkulálnak, mint az ország többi részében élők.

A felmérésben szereplő hallgatók fizetési igényei igen magasak. Legtöbbjük a diplomás minimálbér kétszeresét szeretné megkapni kezdő fizetésként,

és csupán egynegyedük elégedne meg annak bruttó összegével. A mintában szereplők egyötödének az az elképzelése, hogy a minimálbér háromszorosát is eléri majd a kezdő fizetése. A megkérdezett, jelenleg dolgozó állampolgárok fizetési igényei is igen magasak egy új munkahely megtalálása esetén. A vizsgált minta 60%-a nem elégedne meg a jelenleg kapott bérével, hanem ettől 25-30%-kal magasabbat szeretne. A megkérdezettek 40%-a beérné a jelenlegi munkabérével, ha munkanélküliség miatt elveszítené állását. A keresztábra eredménye azt mutatja, hogy legalacsonyabbak a Kelet-Magyarországon tanulók és lakók bérigényei. A válaszadók tisztában vannak a bérek közötti regionális különbségekkel. A munkakeresés módjai közül mind a hallgatók mind az aktív munkavállalók jelentős része (71%) több csatornát is igénybe venne. Regionális összehasonításban nincs szignifikáns különbség a csoportok válaszai között. A hagyományos munkakeresési módokat, mint az újságokból való informálódást, és a munkaügyi központ igénybevételét legtöbben a kelet-magyarországiak jelölték be.

A kérdőív rákérdezett arra is, hogy mit gondolnak a munkavállalói minta képviselői, érvényesülni tudnak-e a jelenlegi végzettségükkel a munkaerőpiacon. 39% még nem gondolkodott el rajta (!), de közel ennyien, 34%-uk válaszolta, azt, hogy piacképes ismerettel rendelkezik, 15% szerint pedig azért fog jól érvényesülni a munkaerőpiacon, mert jó hírneve van az intézménynek, ahol a végzettségét szerezte. A diplomájuk

munkaerő-piaci értékét erősen közepesnek minősítik a megkérdezettek. Regionális viszonylatban vannak különbségek, a fővárosiak a legmagabiztosabbak, és a keleti országrészben élők tartják legkevésbé piacképesnek a diplomájukat a megkérdezettek. A jövőbeli munkahely területi elhelyezkedésére adott válaszok teljes mértékben megegyeznek a magyar munkaerő területi mobilitását jellemző negatív véleményekkel. A hallgatónak és az aktív munkavállalónak is nagy az ellenvetésük mind a költözéssel, mind a napi ingázással szemben. Napi maximum 30 perces (oda-vissza összesen) utazást vállalnának. Bár a fővárosi munkalehetőség sokak számára alternatíva, amely a hazai regionális különbségeket jól példázza. Legkisebb mintaátlagot a „bárhová elköltöznék országon belül” válasz kapta. Ez az elutasítás, főként a fővárosi megkérdezettekre jellemző. A jövőbeli munkahelyet illetően, legkiemelkedőbb azoknak aránya (51%), akik nagyvállalatnál, multinacionális cégnél dolgoznának legszívesebben, ezt követően közel azonos számban jelölték be a középállalatot és a magánvállalkozóként történő munkavégzési lehetőséget. Szignifikáns különbség egy helyen látható: a nyugat-magyarországiak szeretnének legkevésbé kisvállalatnál dolgozni. A fővárosi hallgatók körében az állami szektor iránti kereslet a legnagyobb.

A munkahelyen elképzelt beosztást figyelembe véve, a hallgatók legnagyobb részt a középvezető választ jelölték be (60%), feleannyian (30%) már pályakezdőként felsővezetői beosztásba

vágyik, és csupán 10%, éri be egyszerű beosztott státusszal. Érdekes ellentmondásra világít rá a „Milyen munkát vállalna el?” kérdésre adott válaszok megoszlása, hiszen elenyésző azoknak a válaszadóknak a száma, akik csakis a végzettségüknek megfelelő munkát vállalnának el. A főiskolai hallgatók 31%-a bármilyen munkát hajlandó volna elvégezni a munkanélküliség elkerülése érdekében. Ez arra utal, hogy a hallgatók tisztában vannak a munkaerőpiac állapotaival. Ellentmondás, hogy bár a válaszadók a saját szakterületükön szeretnének dolgozni, megítélésük szerint nagyobb az esélyük máshol elhelyezkedni, ennek érdekében bármilyen lehetőséget elfogadnának. A kelet-magyarországi válaszadók remélik leginkább, hogy diplomával a kezükben középvezetői szinten helyezkedhetnek el. Felsővezetői munkakört legtöbbször a fővárosi hallgatók remélnék, ugyanúgy, mint a beosztottat is. A vizsgálat feltevése részben beigazolódtott, hiszen a jövőbeli elhelyezkedéssel kapcsolatos elvárásokban többnyire voltak szignifikáns eltérések regionális vonatkozásban. Nem volt kimutatható szignifikáns különbség a csoportok válaszai között a végzettségük piacképességének megítélésében, a fizetési igényekben, és a jövőbeli munkakeresési csatornák igénybevételét tekintve. A reális elvárásokra irányuló feltételezés szintén csak részben nyert megerősítést, mert míg a munkahely típusát, a várható beosztást, a jövőbeli munkahely területi elhelyezkedését és típusát reálisan ítélik meg a mintában részt vevők, addig a munkakeresés várható idejét, igen leértékelik, és

a remélt munkabért eltúlozzák a hallgatók. A válaszadók optimisták a várható elhelyezkedés hosszát tekintve, fizetési igényeik igen magasak. A munkahely típusát, a várható beosztást, a jövőendő munkahely területi elhelyezkedését reálisan ítélik meg a vizsgált hallgatók. A válaszokból a keleti országrészben élők nagyobb alkalmazkodóképességére és realitásérzékére lehet következtetni.

Munkaerő-piaci tájékozottság

A kutatás elméleti háttere rámutatott, hogy az önmagukban is jelentős gazdasági és társadalmi változások mögött nagy regionális különbségek találhatók. A transzformáció következtében nőtt az idő, amit a fiatal az oktatási rendszerben tölt, a munkaerőpiacra lépés időpontja kitolódott. Jellemző a gurman munkavállalás, vagyis csak egy adott munkára szerződik a munkavállaló, majd máshol keres újabb kihívást jelentő feladatot. Ebből is látszik, hogy az élethosszig tartó foglalkoztatás felbomlóban van. A megváltozott helyzetre a munkavállalók határozott idejű szerződésekkel reagálnak, ami a friss munkavállalókban bizonytalanságot szül. Ennek a bizonytalanságnak a tájékoztatlanúság is oka lehet. A kutatásból megmutatkozott, hogy a megkérdezett felnőttek (300 fő gazdaságilag aktív személy, mely minta reprezentatívnak tekinthető a nők és a férfiak aránya, valamint a korcsoportos megoszlás alapján is) valamennyire tájékozottak a munkaerőpiacról, ugyanúgy, mint a középiskolások és a főiskolai hallgatók, de ismereteik hiányosak.

Ugyancsak bebizonyosodott, hogy az ország munkaerő-piaci szempontból egyik legelmaradottabb kistérségében élő tanulók, munkavállalók és munkanélküliek, bár tisztában vannak térségük hátrányos helyzetével, a munkaerő-piaci tájékozottságuk elégtelen. A 300 fős munkavállalói mintából 84% szerint az 1989-90-es évek fordulóján jelent meg a munkanélküliség Magyarországon. A magyar munkanélküliek számát tekintve a megkérdezettek több mint fele rendelkezik helyes ismeretekkel. A regisztrált álláskeresők számát a válaszadók 80%-a helyesen adta meg. Meglepő, hogy éppen abban a tájegységben tippelték legalacsonyabbra a munkanélküliek számát, ahol az a legmagasabb. A válaszadók majdnem mind tudták, hogy a munkanélküliség mérőszáma a munkanélküliségi ráta. Ellenben a vizsgálati mintában szereplők közel háromnegyede magasabbnak ítéli a hazai munkanélküliség mértékét a nemzetközínél, csupán a megkérdezettek 4,5%-a tudja a helyes választ.

A munkanélküliekkel foglalkozó szervezeteket csak a megkérdezettek fele ismeri, ahol a legnagyobb gyakorisággal a munkaügyi kirendeltség és a munkaközvetítők szerepelnek. Ebben a tekintetben jellemzőek a középiskolás mintában a regionális különbségek, hiszen csak Hajdúnánáson és Zalaegerszezen tudták helyesen megnevezni a tanulók a munkaügyi szervezet nevét, a többi településen igen tájékoztatlanak bizonyultak a diákok. A kutatásból kiderült, hogy megkérdezettek részben ismerik a munkanélküliek szerkezetét, ami

némileg ellentmond a fent megfogalmazottaknak. Többnyire tudják, hogy mely szakmákban vannak leginkább munkanélküliek, és melyek az úgynevezett hiányszakmák. A válaszok nem jeleztek területileg szignifikáns eltérést. A munkanélküliség nemek tekintetében történő megoszlását helyesen ítélték meg, mind a megkérdezett munkavállalók, mind a hallgatók, területi elhelyezkedéstől függetlenül. A magyarországi térségekben a munkanélküliség nagy területi különbségeket mutat, és ezzel válaszadók 99%-ban tisztában is vannak. A megkérdezettek jól látják az összefüggést a munkanélküliség veszélye és az iskolai végzettség között. A válaszadók nem ismerik az országos átlag szerinti munka nélkül töltött idő hosszát, és jelentősen alábecsülik a mértékét. A válaszok regionális elhelyezkedés szerint nem jeleztek szignifikáns eltérést.

A kérdésre, hogy mi az oka a munkanélküliségnek, a középiskolásoktól városonként különböző válaszok érkeztek, amelyben tetten érhetőek a regionális munkaerő-piaci különbségek, és megállapítható, hogy a diákok világosan látják a jelenlegi munkaerőpiac problémáit is, mint az oktatási kibocsátás és a munkaerőpiac igényei közötti összefüggéstelenséget, az alkalmazott passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök hatékonyságát, valamint az alacsony munkavállalói mobilitási hajlandóságot. A kelet-magyarországiak leginkább a szakképzetlenségben és az infrastruktúra hiányában látják a munkanélküliség okait. A tanuláshoz való nem megfelelő hozzáállást főképp a nyu-

gat-magyarországiak emelték ki, míg a munkához való helytelen hozzáállást a fővárosiak. Érdekességként álljon itt az ország egyik legnagyobb munkanélküliséggel bíró településén élők felméréseinek összegzése:

Minél „közelebb” van valaki a munkanélküliség állapotához, annál pontosabb válaszokat ad a munkanélküliség időbeli kialakulásáról, a munkanélküliek számáról, a munkanélküliekről foglalkozó intézményekről. Viszont elgondolkodtató az a tény, hogy a munkanélküliek több mint háromnegyede nem tudta, hogy több intézmény is foglalkozik álláskeresők munkaerő-piaci segítségével.

A tanulók 80%-ának véleménye szerint a munkanélküliség egyszerű oka az – és e korosztály életkori jellegzetességeit figyelembe véve nagyon is érthető – hogy nincs munkalehetőség a környéken. A munkavállalók már szélesebb látókörrel rendelkezve többségükben (77%) azt felelték, hogy a munkanélküliek nem találnak egyből olyan munkát, amely megfelelő számukra bér, távolság, szakmai végzettség és munkakörülmények szempontjából. Érdekes, hogy a munkanélkülieknek mindössze 10%-a jelölte meg ugyanezt a választ. Az álláskeresők – nyilván a sok kudarc hatására – véleménye a tanulókéhoz áll közelebb, hisz közülük is 80% a munkahelyek hiányában (csakis a pusztatényeket vizsgálva, és nem keresve a miérteket) látja az okokat. Izgalmas észrevétel lehet, hogy míg a tanulók és az állástalanok külső tényezőkkel, addig a foglalkoztatottak, akik maguk is dolgoznak belső tényezőkkel magyarázzák a munkanélkülisé-

get. Ugyancsak érdekes következtetés, hogy a tanulók szerint 20%, a foglalkoztatottak szerint 5%, a munkanélküliek közül 10% gondolja azt, hogy a munkanélküliségi oka egyszerűen az, hogy az egyének nem akarnak dolgozni.

Bár mindhárom csoport képviselői tisztában vannak azzal, hogy milyen szoros összefüggés van az iskolai végzettség/szakképzettség és a munkanélküliséggel való veszélyeztetettség között, a tanuláshoz való hozzáállásuk meglepően negatív. Különösen érthetetlen ez a munkanélküliek esetében, ahol 46%-uk szakképzetlen és 46%-uknak több mint egy éve nincs állása.

A kérdőív záró kérdése az volt, hogy a kitöltő szerint hogyan fog alakulni Magyarország munkaerő-piaci helyzete egy, öt illetve tíz év múlva. Az eredmények tükrözik a lakosság reménytelenségét a munkaerőpiac tekintetében, hiszen a nagy többség változatlanak, vagy éppen még rosszabbnak gondolja az elkövetkező egy évet. A válaszadók közül csupán (8%) gondolta úgy, hogy egy év múlva a helyzet jobb lesz, (45%) szerint rosszabb lesz, míg majdnem ugyanennyi (47%) szerint ugyan olyan marad, mint amilyen most. 56% úgy véli, hogy öt év múlva már jobb lesz az állapotok, 16% rosszabbnak és 28% változatlanak gondolja a várható magyarországi helyzetet. A megkérdezettek 79%-a úgy véli, hogy tíz év múlva elérjük azt a gazdasági stabilitást, ami ahhoz kell, hogy a munkaerőpiac is jó helyzetben legyen, 11% szerint rosszabbak lesznek a körülmények, és 6% válaszolta azt, hogy minden marad úgy, ahogy most is.

A válaszok regionális elhelyezkedés szerint nem jeleztek szignifikáns eltérést. A kérdésfeltevésnek azon része, mely feltételezte a munkaerő-piaci tényezők ismeretét, csak részben igazolódott. A megkérdezettek igen bizonytalanok abban, hogy mióta van munkanélküliség Magyarországon; mindössze a válaszadók fele rendelkezik helyes ismeretekkel arról, hogy mekkora ez az érték; csupán a válaszadók 4,5%-a tudja, hogy ez alacsonyabb, mint az EU-s átlag. Nem várt eredmény, hogy többen bejelölték a szeretetszolgálat és az okmányirodák szerepét a munkanélküliek ellátásában, amely teljes tájékozatlanságról tesz bizonyosságot. Mindazonáltal, a vizsgálat rámutatott, hogy munkaerőpiac kínálati oldalának szereplői többnyire ismerik a munkanélküliség szerkezetét. A válaszok regionális elhelyezkedés szerint nem jeleztek szignifikáns eltérést, ennélfogva a feltételezés második része beigazolódott.

Következtetések és javaslatok

A több éve folytatott kutatómunkához kapcsolódó vizsgálatok a gazdaságban jelenlevő lényeges térségi különbségek (és azok változatlansága) a munkaerőpiacon történő leképeződését mutatják. A vizsgálatok eredményei összhangban vannak a szakirodalom által kiemelt karakterisztikus vonásokkal, melyek a hazai regionális egyenlőtlenségek főbb ismérvei: a nyugat-kelet és főváros-vidék különbözősége, a térségi különbségek stabilitása, a fordított irányú összefüggés a település nagyság és

a munkanélküliség mértéke között. Az alábbi következtetések érdekeseek:

A kutatás során feltárult, hogy válaszadók között véleménykülönbség van a regionalitás szempontjából a jövőbeli munkaerő-piaci elhelyezkedést tekintve. A megkérdezettek munkaerő-piaci elvárásai az elhelyezkedés időtartamát, a várható keresetet, illetve a jövőbeli beosztást illetően túlzottan optimisták, továbbá jellemző rájuk is – miként majdnem a teljes munkaerőforrásra – az alacsony mobilitási hajlandóság.

A munkanélküliek szervezetében (szakmák, nemek, területi elhelyezkedés, iskolai végzettség szerint) a mintában szereplők meglepő módon igen járatosak. A válaszokban csak helyenként voltak fellelhetőek a regionális különbségek. A munkanélküliség nagyságát és a munkanélküliekkel foglalkozó szervezeteket viszont kevésbé ismerik a megkérdezettek. Ez egyrészt az oktatási rendszer, másrészt a megkérdezettek saját hibájában keresendő.

Összefoglalva, a vizsgálati eredmények rávilágítottak arra, hogy az egész országban nagyobb szerepet kell, kapjon a munkavállalók munkaerő-piaci tájékoztatása. A felmérésből az is megmutatkozik, hogy a regionális kutatásoknak napjainkban több tényező is különös aktualitást ad, mert a területi egyenlőtlenségek esélyegyenlőtlenséghez vezetnek. A fentiek alapján a következő megoldási irányok rajzolódnak ki. Egyfelől a munkaerőpiac dinamikus jellege miatt a végzősös tanulóknak és hallgatóknak és minden munkavállalónak fel kell készülnie az esetleges szakmaváltásra, és

képesse kell válniuk a munkaerő-piacon történő változásokhoz való alkalmazkodáshoz. Másfelől a társadalomnak kiemelkedő feladata a változó piacgazdasági igényekre épülő ismeretszerző helyek személyi erőforrásainak és infrastruktúrájának szervezeti kiépítése és működtetése is. Biztosítania kell mindenki számára az elérhetőséget, megfelelő információnyújtást. A munkaerőpiaccal kapcsolatos információk tökéletesítésével és még tágabb terjesztésével, az emberek szemléletmódváltásával és mobilitásának megnövelésével, az átkepzések és a „Life Long Learning” prevenciójával, egy olyan társadalmat tudnánk kiépíteni, amely jól informált, felkészült és a munkaerőpiacon bátran mozog.

**CSEHNÉ PAPP IMOLA –
KÁPOSZTA JÓZSEF –
NAGY HENRIETTA**

Felhasznált irodalom

- Csete L. (2005): Az agrár- és vidékfejlesztés fenntartható rendszere. *Gazdálkodás*. 2. sz., 3-16 p.
- Enyedi Gy. (1993): Falvaink sorsa – ma. In: *Kiút a válságból*. II. Falukonferencia. Szerk. Kovács T. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja, 11–14. p.
- Martin, J. – Schmidt, C. (2010): How to Keep Your Top Talent. *Harvard Business Review*. Vol. 88, No. 5. 54-61.p
- Nemes Nagy J (2005): Fordulatra várva – a regionális egyenlőtlenségek hullámai, in: Dövényi Z. – Schweizer F. szerk.: *A földrajz dimenziói*, MTA FKI, Bp. 141-158 p.
- Powell C. Randall, (1995): Career planning today: hire me, Kendall Hunt Publishing Company. pp. 586.

Rechnitzer J. (2005): Miért élnek jobban az emberek a Dunántúlon, mint az Alföldön? Regionális különbségek és kezelési technikák, Mindentudas Egyeteme, VII. szemeszter, 11. előadás – 2005. november 23.

<http://mindentudas.hu/el%C5%91ad%C3%A1sok/tudom%C3%A1nyter%C3%BCletek/t%C3%A1rsadalomtudom%C3%A1ny/132-k%C3%B6zgazdas%C3%A1gtudom%C3%A1nyok/6123-miert-elnnek-jobban-az-emberek-a-dunantulon-mint-az-alfoldoen-regionalis-kueloembsegek-es-kezeseli-technikak.html> letöltés: 2010. március 2.

Sarudi Cs. (2003) (szerk): Térség- és vidék-fejlesztés. (A Magyar térgazdaság és az európai integráció). Agroiinform Kiadó, Budapest, pp. 308.

Schwertner J. (2002): A foglalkoztatás helye a területfejlesztésben, *Munkaügyi Szemle*, 3. sz. 19-21 p.

Vajsz T. - Pummer L. (2004): Regionális különbségek Magyarországon, az eltérések elemzése, users.atw.hu/batsanyifoci/adat/regiok_osszehasonlito_elemzese.docx letöltés: 2007. július 3.

Watts, A. G. (2006): Career development learning and employability, Learning and Employability Series Two, The Higher Education Academy, pp. 40. http://aces.shu.ac.uk/support/staff/employability/resources/id592_career_development_learning_and_employability.pdf letöltés: 2012. július 8.

A szerzők: Csehné Papp Imola¹ – Káposzta József² – Nagy Henrietta³
kaposzta.jozsef@gtk.szie.hu

Jegyzetek

1. habilitált egyetemi docens, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

2. egyetemi docens, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

3. habilitált egyetemi docens, Szent István Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

